

PROVO!

Niek Pas

Provo!

Mediafenomeen 1965-1967

© Niek Pas 2015
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp Bureau Beck
NUR 688
ISBN 978 90 284 2595 8
www.wereldbibliotheek.nl

Inhoud

Inleiding 7

- 1 Samen jong 11
- 2 Magisch Centrum Amsterdam 45
- 3 Lachertjes met een afgrond 73
- 4 De monarchie als playmate 103
- 5 'Pol art' op de barricaden 133
- 6 Provomania 159
- 7 Blow up 191

Slot 229

Noten 241

Inleiding

In maart 1967 interviewde Tim Krabbé voor jongerenweekblad *Tiq* een jonge voetballer die de aandacht had getrokken door zijn talent. Tijdens het gesprek kwam Provo aan bod, een fenomeen waarover de balgoochelaar een uitgesproken mening bleek te hebben:

Provo, ja, lang haar. Lang haar vind ik niet zo leuk staan. Ik heb er niets op tegen, iedereen moet het voor zichzelf weten, ik zou het alleen niet doen. [...] De echte provo's zijn allemaal intelligent, maar je kan eigenlijk wel zeggen dat 90% overlopers van de nozems zijn. Provo betekent niet werken, dus dat is helemaal een kolfje naar hun hand. Die echte zijn heus geen achterlijke jongens, ze hebben ideeën die ze naar voren brengen. Maar als de overheid hun ideeën zou inwilligen, dan krijgen ze die andere 90% tegen zich. Dat zijn meelopers, sensatiezoekers, ze gaan vechten. De goeien lijden onder de kwaaien, dat blijf je altijd hebben.

Krabbé tekende deze uitspraak op uit de mond van de negentienjarige Johan Cruijff, die in 1966 met Ajax de dubbel had gewonnen en hard op weg was naar een tweede succesvol seizoen. Op zich was het niet vreemd dat de bekende Nederlander die de Ajacied toen al was, naar zijn mening over de provo's werd gevraagd. Dat gebeurde wel vaker, want zijn stad- en leeftijdgenoten waren veel in de actualiteit. Provo was een in het voorjaar van 1965 schijnbaar uit het niets

opgekomen groepering die de aandacht had getrokken door met opmerkelijke acties de gevestigde orde te provoceren. Daarnaast probeerde ze met al even opvallende ideeën oplossingen aan te reiken voor uiteenlopende maatschappelijke problemen.

Het decennium waarin Provo zich manifesteerde, staat bekend als een periode van grote verschuivingen op sociaal-economisch en cultureel-maatschappelijk gebied. Nederland raakte in de ban van economische groei, toenemende welvaart, technologische innovaties, consumentisme, ontkerkelijking en ontzuiling. De media werden mondiger, burgers evenzeer, en er werden pogingen ondernomen te komen tot politieke vernieuwing binnen een bestel dat gedomineerd werd door confessionelen en sociaal-democraten. Een omvangrijke, door muziek verenigde jongerencultuur liet luidruchtig van zich horen en langzaam maar zeker werd duidelijk dat autoriteit niet meer een vanzelfsprekendheid was. Een spectaculaire manifestatie als ook symbool van dit veranderingsproces, dat ook wel is aangeduid als de 'opstand tegen het gezag', was Provo (1965-1967).

Deze actiegroep was bepaald niet onomstreden en werd in politieke kringen, vanaf de kansel of, anoniemer, in dreigbrieven verketterd. Terwijl in dag- en weekbladen tal van commentaren en achtergrondartikelen verschenen, belichtten radio en televisie de motieven der provo's in reportages en documentaires. Zowel voor- als tegenstanders lieten zich horen. Terwijl journalist Henk J. Meier in zijn maandblad *Ratio* en in zijn boek *Dit hap-hap-happens in Amsterdam* (1966) met veel inlevingsvermogen over de hoofdstedelijke rebellen schreef, spuide de burgemeester van Meppel, prof. mr. A. Kleijn, in *Spelers buiten spel. Provocatie van gezag en maatschappij* (1967) zijn gal over deze 'geestelijke tegenstroming met revolutionerende bedoelingen'.

De provo's lieten zich, op hun beurt, ook niet onbetuigd. Een van de bekendste werken in dit verband is *Het witte gevaar. Een vademe-kum voor provoos* (1967), waarin Provo door medeoprichter Roel van Duyn (vanaf 1977: van Duijn) als een anarchistische beweging werd beschreven. In 1985 verscheen van zijn hand *Provo. De geschiedenis van de provotarische beweging 1965-1967*, een met illustraties verluch-

te reprise van zijn eerdere boek. Opvallend was dat Van Duijn de beweging twintig jaar na dato nog altijd met politieke maatstaven mat, alsof hij nog steeds het vroegere gelijk ervan probeerde aan te tonen.

Ook gedragswetenschappers hebben zich vanaf het moment dat Provo bekend raakte, gretig met dit verschijnsel ingelaten. Hun empirische en beschouwende werken zijn nu vooral van belang vanwege het verzamelde feitenmateriaal. Bovendien verschaffen ze inzicht in de manier waarop gedragsdeskundigen in de jaren zestig opzienbarende jongerenfenomenen beschouwden: 'jong zijn' in de zin van 'provo zijn' werd overwegend beschouwd als een maatschappelijke dan wel mentale probleemcategorie. Deze benadering sloot naadloos aan bij rapportages uit de jaren vijftig waarin op verontruste toon werd bericht over hangjongeren die 'nozems' werden genoemd.

In meer recente sociologische interpretaties bestaat de neiging Provo als monolithisch blok te beschouwen, zowel in tijd als wat betreft beweging. Daarbij wordt voorbijgegaan aan het sterk ambigue karakter van de groepering. Provo getuigde zowel van cultuurpessimisme als vooruitgangsoptimisme. Enerzijds was er de angst voor atomaire destructie (de atoombom) en een afkeer van de moderne samenleving. In de ogen van de provo's dreigde het individu een anonieme speelbal van de toenemende massificatie, bureaucratisering en consumptiemaatschappij te worden. Anderzijds waren de provo's ook kinderen van hun tijd: ze probeerden de nieuwste druktechnieken uit, omarmden het aanstaande computertijdperk en speelden gretig in op de nieuwste verworvenheden van de massacommunicatie, zoals televisie en geïllustreerde pers.

Een ander paradoxaal kenmerk is het feit dat de oorspronkelijke grondleggers weliswaar allen jongeren van tegen de twintig jaar oud waren, maar dat uiteindelijk ook tieners, dertigers en ouderen zich in Provo zouden herkennen. De groepering verenigde zowel een arbeiders- als middenklassecultuur. Er was plaats voor ultieme individualistische waarden in de zin van zelfontplooiing, maar ook voor experimenten met de 'perfecte collectiviteit', de commune. De provo's zijn moeilijk onder te brengen in de traditionele indeling links-

rechts, aangezien ze zowel constructieve ideeën aandroegen als ook de spot dreven met burgerlijke instanties. Van bloedeloos politiek getheoretiseer moesten ze niets hebben. Naast een ontegenzeggelijk progressieve component, die onder meer tot uitdrukking kwam in het antimilitarisme of het streven naar verbetering van de leefomgeving ('de stad in eigen hand'), koesterden de provo's ook utopische ideeën, zoals het ideaal van de nieuwe samenleving van morgen – het duizendjarige 'Nieuw Babylon' – dat was ontworpen voor een nieuw menstype, de spelende mens oftewel de 'homo ludens'.

In dit boek, waarin ik de schrijf-, tik- en spelfouten in de citaten niet heb gecorrigeerd, wordt Provo geïnterpreteerd als een poging grenzen, structuren en rituelen van het dagelijks leven te verkennen, te bevragen en te ondermijnen. Het verzet van de provo's tegen conventies, taboes, systemen en structuren werd voor alles op symbolisch niveau, met veel gevoel voor verbeelding en humor, gevoerd. Tegenover bestaande rituelen, zoals het huwelijk van prinses Beatrix en Claus von Amsberg op 10 maart 1966, plaatsten zij een alternatief 'provo huwelijk'. Tegenover bestaande oranjecomités die op consciëntieuze wijze de voorbereidingen voor het huwelijk troffen, stichtten zij een comité 'Parel van de Jordaan', waarmee de spot werd gedreven met elke vorm van hoogwaardigheid.

Betrokkenen hebben telkenmale benadrukt dat Provo een 'image' was, waarmee ze bedoelden dat de groepering in de media en ten overstaan van de publieke opinie een spel speelde met het eigen imago. Dit spel met beeldvorming en media was een cruciaal onderdeel van hun actierepertoire.

Samen jong

De anarchistische actiegroep Provo, ontstaan in mei 1965, is te beschouwen als een door omstandigheden ingegeven alliantie van twee vriendengroepen die in totaal een tiental personen omvatten. De verschillen tussen deze provo's van het eerste uur waren groot. Dit wordt treffend gesymboliseerd door de kloof die de twee belangrijkste grondleggers van elkaar scheidde. Roel van Duijn, geboren op 20 januari 1943, en Rob Stolk, geboren op 23 februari 1946 en overleden op 31 maart 2001, groeiden op in de naoorlogse jaren van wederopbouw, tucht en ascese en maakten als scholier in de Koude-Oorlogsjaren kennis met de verworvenheden van de groeiende welvaart. Hier houdt iedere overeenkomst eigenlijk wel op. Stolk was afkomstig uit een Zaanams arbeidersgezin waar een 'niet praten maar poetsen'-mentaliteit heerste. Van Duijn maakte zijn eerste pasjes op het Haagse zand in een theosofisch middenstandsmilieu.

Aan de hand van Blavatsky en Montessori

Roel van Duijn was een oorlogskind. Tot zijn eerste herinneringen behoorde het beeld dat hij vlak na de oorlog, in de armen van zijn vader, op straat soldaten voorbij zag trekken. Ook de sfeer van de Koude Oorlog en dekolonisatieconflicten lieten hun indrukken na. Zijn eerste held, zo verklaarde hij later, was de Algerijnse vrijheidsstrijder Ahmed Ben Bella. Zelf gevoelde hij als jongen een 'enorme

behoefte' aan verzet, al was dat 'niet in de eerste plaats' tegen zijn ouders gericht. Daar was ook weinig aanleiding toe.

Van Duijn groeide op in een beschermd milieu in een welgestelde buurt van Den Haag en bewaarde daar warme herinneringen aan: 'Dat was een mooie wereld waarin we leefden, na de oorlog, daar in die Haagse Vogelbuurt. Veel groen, de meeste huizen waren een soort villa's.' Het gezin was groot (Roel was de vijfde van zes kinderen), hecht en onmiskenbaar spiritueel en kunstzinnig georiënteerd. Op zomerdagen kwam de familie weleens zeer vroeg uit de veren om in de duinen de zon te zien opkomen en de vogels gade te slaan.

Meer dan het beroep van accountant deed vermoeden, wijdde zijn vader de vrije uren aan schilderen, schrijven en schaken. Cultuur was zijn leven, 'hij maakte ons huis tot museum en bibliotheek', getuigde Roel achteraf.¹ Hij kenschetste zijn vader als een fantasierijke persoon met veel aandacht voor natuur en theosofie, een passie die hij met zijn vrouw deelde. In het Interbellum hadden ze kennisgemaakt met deze levenswijshouding die met de stichting van de Theosophical Society in 1875 te New York door Helena Petrovna Blavatsky aan een institutionele opmars door het Westen was begonnen. In het gezin Van Duijn stond de directe ervaring van de spirituele werkelijkheid centraal. De theosofie drukte een blijvende stempel op Roels leven: 'Ik ben door die opvoeding van m'n ouders opgegroeid met het beeld van een wereld die "anders" is, tenminste een andere wereld dan die ik heb leren kennen, later. Ik ben opgevoed met een beeld van liefde en vond een maatschappij die bestond dankzij onderdrukking en intimidatie,' merkte Van Duijn in de jaren zeventig in een terugblik op.²

Tegen deze achtergrond is het wellicht niet verwonderlijk dat zijn ouders hem naar een speciaal schooltype stuurden, het montessori, waarin veel aandacht was voor zelfontplooiing en creativiteit. Hier ontmoette hij personen met wie hij jarenlang bevriend zou zijn, onder wie Eckart Dissen, Hans Korteweg, Peter Schröder, Willem-Jan Stevens en Gert-Jan van der Hout. Terugkijkend in 1964, op eenentwintigjarige leeftijd, omschreef Van Duijn deze jongeren als 'buitengewoon belangrijke, originele figuren'. Niet van enige ironie gespeend

schetste hij vervolgens op welke wijze zij tegen de wereld aankeken: 'Niet alleen wisten we alles van jazz, poëzie en kunst in het algemeen maar bovendien bezaten wij de benijdenswaardige kennis der oplossingen van alle filosofische en politieke problemen. Scherp staken onze vrije geesten af tegen de buitenwereld, die massa van snobs, epigonen, kultuurproleten, burgers, plichtplegers, politie, fascistien. Op hen zouden wij later de wereld veroveren.'³ Van Duijn stelde zijn innerlijke, imaginaire wereld tegenover een buitenwereld die zowel bedreigend als oninteressant was en waarop hij een eigen stempel wilde drukken.

Op de middelbare school vond hij voldoende medestanders. Het montessorilyceum herbergde volgens Eckart Dissen een 'verzameling van andersdenkenden.'⁴ Willem-Jan Stevens, zoon van een rode dominee, ervoer het montessori als een 'bewuste keuze' voor een omgeving waar 'afwijkend zijn' als levensopvatting en -keuze werd bevestigd. Stevens ontmoette hier voor het eerst in zijn leven vegetariërs, onder wie Van Duijn, en vond dat heel opmerkelijk.⁵ Voor Hans Korteweg was de overgang van een streng-christelijke lagere school naar het montessori een cultuurschok: 'Je kon opeens praten met een leraar. Je kon van mening verschillen. Je kon doorvragen.' Zijn vriendschap met Van Duijn was heel 'intelligent' en 'kunstzinnig'; ze schilderden en boetseerden samen, terwijl op de jaarlijkse schoolavonden Van Duijn piano speelde en hijzelf gedichten voordroeg.⁶ Van Duijn toonde zich niet alleen watervlug met Chopin, maar ook met de bal. Bij zijn voetbalclub, het chique Houdt Braef Standt, stond hij bekend als 'pingeldoos'.

Uit verslagen van het montessorilyceum blijkt dat zijn docenten gereede 'twijfel' hadden omtrent zijn 'beheersing' van de verwerkte stof. Van Duijn maakte op hen geen gemotiveerde indruk en kreeg aan het einde van het schooljaar 1959-1960 te horen dat hij de vijfde klas nog maar eens moest overdoen.⁷

Sommigen van zijn vrienden waren eveneens afkomstig uit milieus die zich kenmerkten door een spirituele, niet-kerkelijke oriëntatie. Zo waren de ouders van Eckart Dissen overtuigde pacifisten en voor de oorlog actief geweest in de Rein Leven Beweging, een door de

christenanarchist Felix Ortt aan het begin van de twintigste eeuw opgerichte organisatie die een ascetische levenswijze nastreefde en waarin geheelonthouding, vegetarisme en niet-roken werden gepropageerd. Eckart was lid van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN), die uit de hoogtijdagen van de vrije jeugdbeweging in het Interbellum stamde en zich kenmerkte door ascetisme als ook zelfbestuur. Dit laatste aspect is van belang aangezien tieners hier ervaring opdeden met organisatie; zo was Van Duijns vriend Peter Schröder een tijdlang penningmeester van de afdeling Den Haag.⁸ Gezamenlijk deelden deze jongeren de verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen van een eigen organisatie, onafhankelijk van bestaande structuren (zoals school, sportclubs of geleide scoutingverenigingen) of de huiselijke haard.

Met een van deze NJN'ers, Carla Kuit, zou Van Duijn innig bevriend raken en later, in Amsterdam, gaan samenwonen. De NJN was meer dan een natuurvereniging alleen: rond het kampvuur werd ook veel over de politieke actualiteit en persoonlijke kwesties als dienstweigeren gediscussieerd. Tevens bestonden er contacten met antimilitaristen en jongeren afkomstig uit politiek linkse groeperingen zoals de Socialistische Jeugd. De NJN was een belangrijke omgeving voor de vriendengroep waar Van Duijn deel van uitmaakte. De lyceïsten zouden in het najaar van 1961 hun eerste echte stappen in de buitenwereld zetten en van maatschappelijke betrokkenheid getuigen. Aangejaagd door het bezielende optreden van Van Duijn, Korteweg en Schröder en geheel in de lijn van hun activiteiten en ervaring binnen een organisatie als de NJN, begonnen ze een kruistocht tegen atoomwapens.

Sit-down achter de duinen

In de vroege ochtend van 10 november 1961 ontvouwde zich een vreemd schouwspel op de openbare weg in Den Haag. Van verschillende kanten naderden tientallen personen de kruising van de Laan van Meerdervoort met de Anna Paulownastraat en, eenmaal gearri-

veerd, zetten de meeste zich pardoos neer op het asfalt. Het ochtendverkeer werd volledig verrast. De manifestatie was nauwgezet georganiseerd, want terwijl één demonstrant het gebeuren op foto's vastlegde, verdeelden andere kameraden pamfletten onder de verbaasde omstanders waarop stond dat het een sitdowndemonstratie betrof tegen de atoombom. Journalisten waren snel ter plaatse, registreerden de verkeerschaos, noteerden de reacties van automobilisten en passanten die furieus 'sla dat tuig de weg af!' riepen of, in een incidenteel geval, zich naast de demonstranten neervlieden.

De politie liet niet lang op zich wachten en alle demonstranten verdwenen naar het bureau. Zij die ouder waren dan achttien, werden nog diezelfde middag voorgeleid aan de kantonrechter, de rest mocht naar huis. De pers deed uitgebreid verslag, waarbij *De Telegraaf* ('straat-zitters snel berecht'), *Elseviers Weekblad* en het communistische dagblad *De Waarheid* een verontwaardigde toon aansloegen, in tegenstelling tot *De Groene Amsterdammer* ('hartverwarmend protest') en de *Nieuwe Haagse Courant* ('geïmponeerd' door dit gebaar). Voor de meeste lyceïsten was deze sit-down de eerste demonstratie die ze zélf organiseerden uit onvrede met de bestaande wijze van protest tegen de atoombom.

Op de drempel van de jaren zestig groeide het besef in westerse landen over de gevaren die van de wapenwedloop en de Koude Oorlog uitgingen. In de Tweede Kamer stelde de in 1957 opgerichte Pacifistisch-Socialistische Partij (PSP) er vragen over, terwijl op straat uiteenlopende comités zich manifesteerden. In 1961 vonden deze splinters onderdak bij het Comité voor de Vrede 1961, een koepel die binnen de kaders van de wet protestdemonstraties organiseerde.

Tegenover deze strategie van legaal protest pleitten militante kringen voor radicalere activiteiten, zoals wet overtredende acties en burgerlijke ongehoorzaamheid. In de ogen van anarchistische groeperingen liep het Comité 1961 te veel 'in het gareel' en waren de demonstraties te tam om voortdurend in het nieuws te komen en zij pleitten dan ook voor initiatieven die 'meer opschudding' teweegbrachten. Inspiratie voor een andere, meer spectaculaire wijze van manifesteren ontleenden ze onder meer aan de Amerikaanse bur-

gerrechtenbeweging. Dichter bij huis, met name in Groot-Brittannië, deden ze directe ervaring op met actiemethodes. In het Verenigd Koninkrijk bestond al jaren een omvangrijke vredesbeweging, belichaamd door de Campaign for Nuclear Disarmament (CND). Een radicalere afsplitsing, het Committee of 100, stond onder leiding van de stokoude vredesactivist en filosoof Bertrand Russell.

Hoogtepunt van de Britse protesten was een jaarlijkse meerdaagse mars rond de militaire basis van Aldermaston die steevast eindigde met een grote manifestatie in het hart van Londen. Voor vredesactivisten was Aldermaston een ‘carnival of subversion’ waar tienduizenden gelijkgestemden, jong en oud, christenen en anarchisten, Britten en continentalen, socialisten en trotskisten elkaar ieder jaar met Pasen ontmoetten. Het protest tegen ‘de bom’ symboliseerde zaken zoals doodstraf, apartheid, rassendiscriminatie en militarisme, monarchie, kapitalisme en religie.

De magie van de marsen oefende grote aantrekkingskracht uit op pacifistisch georiënteerde jongeren. Domineeszoon Willem-Jan Stevens lifte twee achtereenvolgende jaren naar Engeland en kwam vol geestdrift terug in Den Haag. Hij was gegrepen door het feit dat zoveel mensen op de been kwamen tegen de atoombom en vond het idioot dat een dergelijk protest nauwelijks in Nederland bestond. Hij sprak er met zijn vrienden van het lyceum over. Stevens was weliswaar geen organisator maar volgens hem zag Roel van Duijn – niet zo’n lifter – er een mogelijkheid in om ‘iets met sit-downs’ in Den Haag te lanceren.⁹ Niet alleen was ‘de bom’ een ideaal aangrijpingspunt als uitlaatklep voor hun ‘pathetische emotioneel puberale’ gevoelens, zoals Van Duijn achteraf zou opbiechten, het atoomwapen representeerde eveneens hun ‘afkeer en woede jegens het hier en nu’.¹⁰

De activiteiten van deze losjes georganiseerde jongerengroepering Ban de Bom bleven binnen de kleine wereld van politiek geëngageerd Nederland niet onopgemerkt. Zo kwam er een uitwisseling tot stand met *De Vrije*, een anarchistisch weekblad dat een kwakkelend bestaan leidde. De anarchisten hoopten onder jongeren propaganda te maken voor hun eigen ideeën en acties, en nieuwe abonnees als ook medewerkers te werven. Op hun beurt hadden Van Duijn en de zij-

nen, uit publicitair oogpunt en wellicht ook uit nieuwsgierigheid naar 'echte' anarchisten, eveneens oren naar samenwerking. In juni 1962 vond er een ontmoeting plaats bij Hans Korteweg thuis. De kennismaking was dermate succesvol dat *De Vrije* aankondigingen en pamfletten publiceerde en zijn kolommen opende voor geïnteresseerden.

Terwijl van de ene kant oudere activisten, anarchisten maar bijvoorbeeld ook oud-Spanjestridders, bij de Ban-de-Bommers over de vloer kwamen, gingen omgekeerd Roel van Duijn en Hans Korteweg zelf ook op pad om contacten te leggen en acties te coördineren. Op deze wijze ontmoetten ze een keur aan randstedelijke publicisten onder wie Simon Vinkenoog en politici als PSP'er Hans Bruggeman. In Amsterdam kwamen de twee scholieren voorts in aanraking met linkse studentengroeperingen zoals de militante Socialistische Jeugd en maakten ze kennis met specifieke organisaties zoals het Comité Zuidelijk Afrika.

Toen Van Duijn en Korteweg in december 1961 een week lang spijbelden en zich in de hoofdstad onderdompelden in activistische kringen en meeliepen in een manifestatie, leidde dit niet alleen tot klappen van de politie maar ook tot verwijdering van school. Bijna vier jaar later zou een van hun docenten in een brief aan *Het Vrije Volk* de reden van deze verwijdering uit de doeken doen. Henriëtte Boas, lerares klassieke talen, zioniste en befaamd ingezondenbrievenschrijfster, onderstreepte in het sociaal-democratische dagblad van 21 september 1965 dat Van Duijn niet zozeer om zijn politieke activiteiten als wel vanwege herhaaldelijke absentie van school was gestuurd: 'Toevalligerwijs kwam uit dat zij [Van Duijn en Korteweg] in Amsterdam waren geweest om de een of andere demonstratie te helpen organiseren. Daarop werden zij voorgoed van school verwijderd. Dit gebeurde dus niet omdat hij [Van Duijn] had meegedaan aan "Ban de Bom"-demonstratie[s], maar omdat hij zonder verlof, en dat in de eindexamenklas, een gehele week had verzuimd.' Totdat hij een nieuwe school zou vinden waar hij zijn eindexamenjaar wilde afronden, het Dalton Lyceum, zou Van Duijn, bijna negentien, zich volledig toeleggen op zijn activiteiten voor de vredesbeweging.

Zijn leven bestond nu niet alleen uit acties bedenken, organiseren, coördineren en propageren, maar ook uit het leggen van contacten en het motiveren van betrokkenen. In deze hoedanigheid bleek Van Duijn op zijn best, dit vond hij leuk en dit was spannend, leuker en spannender dan leren op school.

Ban de Bom was voor Van Duijn belangrijk in zijn zoektocht naar een manier om de wereld in beweging te krijgen en naar zijn idealen te modelleren. Daarbij zou hij zich in de periode 1962-1965 blijven oriënteren op het Britse antiatoomprotest. Hij ontvouwde ideeën voor een Federatie van Actiegroepen tegen de Atoombom, een plan voor cellen die regionaal en (inter)nationaal zouden moeten gaan functioneren als een ‘veelkoppig monster’.¹¹ Begin februari 1965 nam hij contact op met zowel het secretariaat van het Committee of 100 als de jongerenafdeling van de CND. Van Duijn informeerde naar de stand van zaken in de protestbeweging, het programma, oplagecijfers van periodieken, aantallen militanten en actiemethodes. Het is niet ondenkbaar dat de gedetailleerde informatie die hij kreeg toegestuurd, zijn gedachten over opzet en tactiek van een nieuwe beweging heeft gevoed. Het Committee of 100 meldde dat het inzakken van de antiatoombeweging mede te wijten was aan het feit dat veel personen terugschrokken voor de tactiek van burgerlijke ongehoorzaamheid. De oplossing voor deze impasse werd Van Duijn aangereikt door de jongerenafdeling van de CND, die ervoor pleitte het politieke terrein te verbreden en meer te relateren aan plaatselijke problemen. Van Duijn zou het goed in zijn oren knopen en hiermee zat hij op hetzelfde spoor als een andere belangrijke grondlegger van Provo.

De Zaanse dorrel

Ruim een jaar na afloop van het Ban-de-Bomavontuur in Den Haag kwam in de Zaanstreek een jongerenorganisatie tot stand waar verschillende personen bij betrokken raakten die later met Roel van Duijn aan de basis van Provo zouden staan. Met de Hagenaar deelden ze een antimilitaristische en pacifistische houding, maar voor het

overige waren hun achtergrond en afkomst heel anders. De Zaanstreek was een van de oudste geïndustrialiseerde gebieden van Nederland en kende een traditie van rode dominees en progressieve politiek. Dit was het thuisland van een actieve vredesduif die zijn sporen in de strijd tegen atoomwapens had verdiend: Nico van der Veen.

De in 1916 geboren Van der Veen was begin jaren vijftig als dominee beroepen in de gemeente Westzaan-Assendelft en maakte een politieke bliksemcarrière in de PSP. Na de verkiezingen van 1959 streek hij neer in een van de twee aan de pacifistisch-socialisten toegevoegde zetels in de Tweede Kamer. De dominee-politicus schuwde intussen het politieke handwerk niet en leerde zijn zoons Peter, Paul en Frank affiches plakken. Voor de Provinciale Statenverkiezingen in 1958 zat Peter 's avonds bij hem achter op de scooter, met in zijn linkerhand een laddertje en rechts een emmertje, op weg naar officiële en niet-officiële plakplaatsen.¹² Nico van der Veen werkte ook als godsdienstleraar op het Zaanlands Lyceum. Zijn charisma en politieke bevlogenheid, die het strikte kader van het religieonderricht regelmatig overstegen, inspireerden tal van leerlingen. Een van hen was de blonde krullenbol Rob Stolk.

Precies negen maanden na de vreugdevolle mei 1945 geboren, was Rob daarmee letterlijk een kind van de bevrijding. Broers en neven van zijn moeder hadden in het communistisch verzet en in de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) gezeten. Een sterke afkeer van autoritair gedrag, kapitalisme en alles wat naar oorlog en onderdrukking neigde, kreeg Stolk dan ook met de spreekwoordelijke paplepel ingegoten. Achteraf kenschetste hij deze sfeer, die tot in de jaren vijftig doordrenkt was van de Tweede Wereldoorlog, als volgt: 'Overigens ging het in mijn jeugd ook zo ver, dat wij verboden werden met bepaalde kinderen om te gaan. Hun ouders waren fout geweest in de oorlog. Een statement wat ik pas later in zijn omvang begon te begrijpen. Al met al is mijn jeugd behoorlijk door de oorlogsbelevissen van mijn ouders en familie gekleurd.'¹³ De kleine Stolk was een wat bleke, vaak verkouden nakomeling, die op de lagere school voor 'dorrel' werd uitgemaakt, Zaans voor snotneus.

Met de relatief bescheiden middelen die haar ter beschikking ston-

den – haar man werkte zich op van fabrieksarbeider tot magazijncontroleur – slaagde ma Stolk erin een voor die tijd modern interieur samen te stellen met designmeubels van Pastoe en Gispen. Ze had een abonnement op *Goed wonen*, het maandblad voor ‘goede’ woninginrichting. Tot wanhoop van haar man gooide ze met regelmaat het interieur om. Van haar en van zijn twee jaar oudere broer Swip, die al op jonge leeftijd thuis op freelancebasis als experimenteel vormgever, tekenaar en schilder werkte, keek Rob de kunst van vormgeving af. Gevoel voor artistiekeit was een familieaangelegenheid, met een oom als kunstschilder en een oudere zus die was getrouwd met de Haagse experimenteel kunstenaar Gerard Verdijk.¹⁴

Geheel tegen de traditie van zijn milieu in kwam Elvis-fan Stolk terecht op het Zaanlands Lyceum, waar hij zich aanvankelijk ontpopte als een begaafde leerling. Volgens eigen zeggen was het na een jaar al anders: ‘Daar begon een heel ander leven voor me. In de eerste klas deed ik goed m’n best en ging met een keurig rapport over. Maar in de tweede ging het allemaal heel anders. Ik werd wat ze toen nog noemden een nozem [...]. Ik vond dat allemaal prachtig. Nu viel ik tenminste tussen al die hardwerkende jongetjes op. Van al dat studeren had ik gauw genoeg gekregen. Dat vervelende gedoe om een paar rapportcijfertjes.’ Het leven buiten de schoolbanken beviel deze ‘nozem’ aanmerkelijk beter. ‘Om de beurs te spekken begon ik in de tweede klas met een krantenwijk. Eerst met *De Waarheid*, daar verdiende ik 4 gulden per week mee, later liep ik met *De Typhoon*, omdat ik daar 20 gulden per week mee verdienen kon. Ik begon toen gauw op nogal royale voet te leven. Je weet wel, veel aandacht voor gevulde koeken, het horecabedrijf en meisjes.’¹⁵

De in spijkerbroek en schapenvacht geklede krantenjongen met zijn pluisbaardje en witte snorretje werd een opvallende verschijning. Zijn levensstijl bleek steeds moeilijker te combineren met een studieuze leergang. In de derde klas bleef Stolk dan ook zitten. In dat jaar, 1961, maakte hij kennis met Jaap de Jong, die van Friesland naar Holland was verhuisd, waar De Jongs vader een baan had gevonden in de Honigfabriek te Koog aan de Zaan. Tussen Stolk en de precies een jaar oudere Jaap de Jong klikte het meteen. In hun vrije tijd